

Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Yeni Bir Sosyal Bilgiler Hareketi *Social Studies Education and a New Social Studies Movement*

Bülent Tarman¹ ve İsmail Acun²

Özet: Bu çalışmanın amacı teorik bir bakış açısıyla Sosyal Bilgiler Eğitimin bilimsel-pedagojik temellerde geliştirilmesi için yapılması gerekenleri ve bu işe kalkışan Yeni Bir Sosyal Bilgiler Hareketi'nin hedeflerini ve alana yapacağı katkılar açısından bir analizini yapmaktır.

Bilgi çağında toplumsal hayata etkin bir şekilde katılmak için bireylerde arananlar arasında var olan bilgi, beceri, değer ve tutumların da kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Eğitimi önemli bir öğretim alanıdır. Bu öğretim alanının bugün ABD'de köklü yapısının oluşmasında 1960'larda başlayan Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi'nin (The New Social Studies Movement) çok önemli katkıları olmuştur. Bu hareket Sosyal Bilgiler Eğitiminin yapılandırmacı bir bakış açısıyla araştırmacı/sorgulayıcı yaklaşımla, eleştirel ve yansıtıcı düşünme, işbirliğine dayalı çalışma gibi becerilere vurgu yapılan, gerçek hayat problemlerini zengin bir sınıf ortamında işleyen bir Sosyal Bilgiler Eğitimi'ni yerleştirmeye çalışmıştır. Ancak, yeterince bilimsel araştırma desteğinden, uygun materyal ve kitaplardan ve yapılandırmacı anlayışa göre eğitim verebilecek donanımlı öğretmen desteğinden yoksun olan bu hareket kısa zaman içinde sönüp gitmişti. Buna karşılık bu hareketin ortaya koyduğu prensipler dünyanın bir çok ülkesinde gelişti ve gelişmeye devam etmektedir.

Sosyal Bilgiler Eğitimi Türkiye'de çok yeni bir öğretim alanıdır ve hem teorik olarak Sosyal Bilgiler Eğitimin bilimsel temellerinin oluşturulmasında hem de okullarda öğretmenlerin pratik uygulamasında ihtiyaç duyulan yöntem-teknik yeterliliklerinde, materyal ve kaynak niteliklerinde eksiklikler mevcuttur. Sosyal Bilgiler Eğitiminin geliştirilmesi için Türkiye'de akademik bir hareket başlamıştır. Bu hareket Sosyal Bilgilerin geliştirilmesi için araştırma yapmak, akademisyen, öğrenci ve öğretmenler için kaynak kitaplar ve materyaller oluşturmak, politikalar geliştirmek, bilimsel toplantılar düzenlemek, alana özel yüksek standartta akademik ve uygulama dergileri neşretmek, bu alanda çalışan akademisyen, öğrenci ve öğretmenler için ortak platformlar oluşturmak gibi hedefler doğrultusunda kurumsal kimliği ile akademik hayatına başlamıştır. Bu makalede yeni hareketin Sosyal Bilgiler Eğitiminin Türkiye'de geliştirilmesine yapacağı katkılar, ABD'de hareketin tecrübeleri analiz edilerek tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler eğitimi, yapılandırmacılık, yeni sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgiler eğitimcileri birliği (SBEB)

¹ Yrd. Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi, btarman@selcuk.edu.tr

² Yrd. Doç.Dr., Uşak Üniversitesi, ismail.acun@usak.edu.tr

Extended Abstract

The aim of this article is to analyze theoretically the need to improve Social Studies Education in Turkey in a pedagogical manner and on the basis of the intended contributions and goals of a New Social Studies Movement to the field.

Social Studies Education is an important teaching discipline to equip individuals with the necessary knowledge, skills, values and attitudes to operate efficiently in a knowledge society.

The New Social Studies Movement of 1960s in the USA contributed to the development of Social Studies Education.

This movement tried to establish a constructivist approach. The pioneers of this movement emphasized on the importance of an inquiry based approach, and rich and real life situation in the classrooms and skills such as critical thinking, reflective thinking, cooperation and collaboration in Social Studies Education. The movement started to test their theories in 1960s. They published 4 consecutive reports called *The Indiana Experiments in Inquiry: Social Studies*. They stated that the Inquiry Approach provides students with critical thinking skills in social, economical, political and personal situations at any age providing appropriate teaching methods and techniques are employed. Another important conclusion that they reached was that reflective thinking is not something that occurs itself without really taking measures to improve it.

They also came to realization that the ideas that set out to test were likely to fail without proper training of teachers and students. They also realized that the hidden curriculum plays an important role in creating the desired social studies teaching tradition.

The movement diminished in a short while due to the lack of research to support their theoretically sound ideas, appropriate teaching resources for teachers and students and ill-equipped teachers while their ideas were and still are gaining impetus in many countries in the world.

Social Studies Education is relatively new in Turkey. Social Studies as we know it started officially in Turkey with the joint decision of Yüksek Öğretim Kurulu and Milli Eğitim Bakanlığı (CoHE and MoNE) in 1996. In 2005, the radical changes started to take place in Turkish primary and elementary education. The theoretical approach to education has shifted towards constructivist approach. Therefore, Social Studies Education has also supposedly taken a turn constructivism. Nevertheless, the expected improvement has yet to be realized in Turkey in this field.

Social Studies Education in Turkey has weaknesses in terms of both in theoretically and practically. The literature suggests that there are at least 4 different areas to be improved: *knowledge and skills of teacher trainers and teachers, learning environment and access to resources, education system and policy, and Social Studies Curriculum and its implementation*. The quality of teaching resources and materials and teacher qualifications are not up-to-standards to carry out a constructivist Social Studies Education. Although attempts to improve situation in teaching and learning of Social Studies Education have been made by officials of Ministry of Education, non-governmental organizations and academics, they remain sporadic and unorganized faith wishful acts. They remain in policy and on paper at best.

In order to bridge the gap between rhetoric and reality in Social Studies Education, a new movement has started in Turkey. This movement consists of scholars and teachers of Social Studies. This

new Social Studies movement aims to do research in the field on the area; print books and teaching resource for both teachers and students; develop policies; hold academic meetings; publish high quality journals for both academics and practitioners; and to create opportunities and gateways for networking.

This article critically argues the proposed contribution of *The New Social Studies Movement* to the field in Turkey drawing upon the experiences of the movement of 1960s in the USA.

Keywords: constructivism, social studies, new social studies, association for social studies educators (ASSE)

Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Yeni Bir Sosyal Bilgiler Hareketi

21.yüzyıl, nitelikli insan kaynaklarıyla bilgiyi elinde tutan toplumların gelecek yıllara hâkim olacağını gösteren bir yüzyıldır. Bu yüzyılın gereklerine uygun insan tipi yetiştirmek pek çok kurum ve uzman tarafından irdelenmekte ve çağın gerektirdiği insan profilinde olması gereken bilgi ve becerilerin neler olduğunu orataya koymaya çalışmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında Sosyal Bilgiler Eğitimi Türkiye’de diğer disiplinlere göre daha yeni bir alandır. Bu yüzden Türkiye’de güçlendirilmesi maksadıyla neler yapılması gerektiği ortaya konulmalı ve dünyadaki gelişmeler yakından takip edilerek yeni bir “Sosyal Bilgiler Hareketi” başlatılmalıdır.

Bu sebeplerden dolayı Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) benzer bir hareketin 1960’larda başlayıp günümüze kadar devam eden sürecini ve aradan geçen onlarca yıldan sonra bizzat bu hareketi başlatanların yaptıkları değerlendirmeleri iyi anlamak ve alan eğitimcilerini bilgilendirmek bu alana önemli bir akademik katkı olacaktır. Bu nedenle, bu çalışma ile bir yandan Massialas’ın 2009 yılında “*Social Studies*” dergisinde yayınlanan makalesini inceleyerek *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketinin* ABD’de gelişimini tespit etmeye çalışırken, diğer yandan da Türkiye’de başlatmaya çalıştığımız *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketinin* fikirsel altyapı tartışmalarının başlatılması planlanmaktadır (SBEB, 2010).

Massialas (2009) otuz yıldan fazla bir süre geçtikten sonra yaptığı değerlendirmede 1960’larda ABD’de çok güçlü başlayan fakat aniden dağılan “*Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi*” kapsamında kendisinin de içinde bulunduğu bir grup eğitimcinin neleri başarıp neleri başaramadıklarını ortaya koyarak bir öz değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirmeler Türkiye’de böyle bir hareket başlatmaya çalışan bizler için de dikkatle incelenmesi gereken bir deneyimdir (SBEB, 2010). Aslında “*Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi*” adı verilen ve ABD’de ortaya çıkan bu hareket, Sosyal

Bilgiler Eğitimini yeniden canlandırmak için nasıl bir revizyona gidilmesi ve ne tür reformların yapılması gerektiğini bildiklerini düşünen, sosyal bilimler ve eğitimcilerden oluşan bir gurubun hareketiydi. Daha basit ifade ile Sosyal Bilgiler Eğitimini zevkli ve hoşlanılır bir hale getirmek ve kendisi için düşünüp sağlam kararlar verebilen vatandaşlar yetiştirilmesine yardımcı olmak amacıyla yola çıkmışlardı. *Sosyal Eğitim (Social Education)* dergisi 1963 yılındaki sayısının bir kısmını *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi* taraftarlarının “Sosyal Bilgileri Gözden Geçirin” başlıklı bir sempozyumda ortaya koydukları vizyonu açıklamaya ayırdı. Shirley Engle, Byron Massialas, Paul Hanna ve Lawrence Metcalf gibi isimler yazdıkları makaleler ile kuram ve uygulamadaki temel elementleri ifade ederek Sosyal Bilgilerde yapılması gereken revizyona temel oluşturmaya çalıştılar. Takip eden yıllarda bu saydığımız isimlere yeni araştırmacılar da eklenerek Sosyal Bilgilerde reform yapılması için kendi görüşlerini ve neler yapılması gerektiğini ortaya koydular (Massials, 2009).

Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi nin bir yönünü Engle'nin Sosyal Bilgilerin ne olması gerektiğini belirten vizyonu oluşturmaktadır. Engle (1960) yeni ufuklar açan makalesinde Sosyal Bilgiler Eğitiminde olması gereken temel amaçları ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Karşılaştıkları temel sorunlar karşısında vatandaşların karar verme yeteneklerinin geliştirilmesi reform hususunda Engle'nin ortaya koyduğu en temel amaçlar arasında bulunur. Bu amaca ulaşılabilmesi için Sosyal Bilgiler sınıflarının karar verme mekanizmalarına dönüştürülmesi, öğretmen ve öğrencilerin ders kitabı, gazete gibi materyallere ve tarih kitaplarında yer alan güncel olaylara eleştirel bakabilme yetenekleriyle donatılmış olarak yetiştirilmesi gereklidir (Engle, 1960). Sınıftaki her bir bireyin tarihsel ve güncel olayları analiz edebilmesi ve çeşitli sonuçlara ulaşabilmesi bireylerin iyi kararlar verebilme yeteneklerinin gelişmesini sağlayacaktır.

Engle'in Indiana Üniversitesindeki lisansüstü öğrencilerinden Massialas, Cox, Cousins, ve Elsmere Engle'nin vizyonunu devam ettirerek sistematik bir şekilde Yeni Sosyal Bilgiler için gerekli olan bir çok temel elementi içeren yeni bir öğretim kuramı (Teaching Through Inquiry) formüle etmeye başladılar (Massialas, 1963). 1960'ların başında bu kuramı test etmeye başladılar ve *The Indiana Experiments in Inquiry: Social Studies* adı altında dört rapor yayınlandı. Bu çalışmalar benzer görüşe sahip diğer Sosyal Bilgiler eğitimcileri tarafından devam ettirilerek daha ileri seviyeye götürüldü.

Mesela bu araştırmacılar *Araştırmacı/Sorgulayıcı Yaklaşımın* (Inquiry Approach) öğrencilere sosyal, ekonomik, politik ve kişisel meselelerde daha sistematik bir karar verme fırsatı sağladığını ortaya koymuşlardır. Uygun bir sınıf ortamı ve öğrenme metodu ile bütün öğrenciler her yaşta eleştirel düşünüp bunu yansıtılabildiklerini göstermişlerdir (Massialas, 2009). Bu araştırmaların ortaya koyduğu ana sonuçlardan birisi öğrencilerin yansıtıcı düşünmesinin (reflective thinking) kazara veya tesadüfi olmadığının ortaya konmasıdır. Bilakis yansıtıcı düşünme için öğretmen ve öğrenciler bilinçli ve doğrudan bir şekilde tüm araç ve kaynakları işleterek seferber etmelidirler. Bu çalışmalar araştırmacıları ayrıca izole edilmiş bir düşünme modelinin kendi başına bireyin yeteneklerini geliştirmek için yeterli olmadığı konusunda ikna etti. Öğrenmenin psikolojik yönünü içermesi açasından entellektüel sorgulama boyutunun genişletilmesi gerekir. Akıllıca kararlar verebilme, geniş anlamda bilişsel, sosyal ve duygusal güçlerin etkileşiminin bir neticesidir (Massialas, 1963).

Aslında ilginç bir şekilde, daha 1961-62 yıllarında bile bu araştırmacılar sosyal bilimlerdeki sorgulama veya araştırma yönteminin okulların sosyo-politik yapısı ve öğretmen-öğrencilerin duyuşsal özelliklerini göz önüne almadan düzenleme yapılamayacağını anlamışlardı. Başka bir ifade ile bu çalışmalar hareketin daha en başında, örtük öğretim program (hidden curriculum) faktörünün göz önüne alınmadan sosyal bilgilerdeki reform çabalarının başarısız olacağının anlaşılmasını sağladı.

Belki de ilk defa *Indiana Experiments in Inquiry* kavramsal öğretim ve karar verme fikrinin klasik test yöntemiyle ölçülemeyeceğini gösterdi. Daha sonra özellikle Jack Zevin ve Massialas'ın “Araştırmacı/Sorgulayıcı (Inquiry)” ve “Keşfedici (Discovery)” öğretim yöntemleri kullanarak derslerini işleyen öğretmenleri gözlemlemesi ve bunları kayıt altına alması ile bu yaklaşım güzel sonuçlar ortaya koydu (Massialas ve Zevin, 1967). Daha sonra 9. Sınıf Dünya Tarihi derslerinde kullanılmak üzere Jack Zevin ve Massialas tarafından hazırlanan 9 öğretim ünitesini içeren eser, eleştirel düşüncenin yazılı materyallerin kullanımı aracılığı ile nasıl sergilenebileceğini ortaya koymuştur (Massialas ve Zevin, 1969; 1970). Bu hazırlanan yazılı eser daha önceki materyallerden çok farklı olarak kronolojik sıralama yerine kavramlara göre düzenlenmiştir. Sosyal yapı, politik sistem, kültürel değişim, tarihsel araştırma gibi kavramlar bu ünitelerde kullanılan kavramlardan bazılarıdır. Çoğu durumda olduğu gibi bu ünitelerde yazarın yorumunu içeren ve ezberlenmesi gereken yazılı materyaller

yerine öğrenciler tarafından analiz edilebilecek dokümanlara yer verilmiştir. Tarihsel konular öğrencilerin güncel fenomenler ve yerel sorunlarla ilişki kurabileceği şekilde verilmiştir. Böylece öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumun sorunlarını algılamaları sağlanmış ve katılımcı bir yaklaşımla düşünen ve çözüm arayan çalışmalar yapmalarını gerekli hale getirilmiştir (Massialas, 2009).

Yıllar ilerledikçe *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi* belirgin bir biçimde ülke çapında gerilemeye başladı. Veliler, öğretmenler, okul yöneticileri ve toplumun geniş bir kesimi eşitlik, adalet, empati ve sosyal ilişkilerde vatandaş katılımı gibi konuları daha fazla sorgulamaya başladı. Hatta bazıları “3R”³’nin bu sorunlara cevap olacağını düşünmeye ve eski usulde ders kitaplarının basılarak buna uygun bir müfredatın getirilmesinin gerektiği fikrini savunmaya başladılar, ve 1975’lere gelindiğinde ülke çapında bir hareket olan *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi* tamamen sona erdi. Massialas (2009)’ın “*çok ilginçtir ki*” diyerek belirttiği şu durumu vurgulamak yerinde olacaktır: “ABD’de sona eren bu hareket dünyanın farklı yerlerinde henüz yeni başlama safhasındaydı” (p. 248). Aslında ulusal anlamda bu hareket 1970’lerin ortalarına doğru sona ermiş gibi görünse de pek çok öğretmen bu program kapsamında öğrencilerini 21. Yüzyıl için hazırlamaya devam etti.

Fenton (1991) *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi*’nin niçin başarılı olmadığını ve tuhaf bir şekilde sonlandığını açık bir şekilde analiz etmiş ve Massialas (2009)’ın da aynı fikirde olduğu sebeplerin önemlilerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Yayıncılar entellektüel yayınlar yaparken henüz yayının kalitesi test edilmeden ve farklı fikir alışverişleri yapılmadan piyasaya sürerek, yine piyasa beklentilerine göre hareket ederek bu yayınların üretimi, çoğaltımı ve dağıtımı konularında maksimum çaba sarfettiler.
2. Reformcuların çoğu ortaya attıkları fikirlerin geçerliliğini destekleyecek bir araştırma olup olmadığını düşünmeden hareket ettiler. Sosyal Bilgiler öğretiminde izlenecek en iyi yolların neler olduğu ile ilgili ortaya attıkları fikirleri, araştırmalar ile destekleme konusunda yetersiz kaldılar. Araştırmalara dayanmadan ortaya atılan fikirler bu yaklaşımı uygulayan öğretmenlerin bireysel

---

³ Bu geleneksel öğretimde kullanılan ve öğrencilerin öğrenim hayatlarında 3 konunun çok önemli olduğu vurgusunu yaparak bunlara göre öğretimin şekillenmesinin gerekliliğini savunan bir anlayıştır. Bu 3R denilen şey de Reading (Okuma), Writing (Yazma) ve Rhetoric (Dili etkili kullanma sanatı veya becerisi, retorik)’tir

çabaları olarak informal bir biçimde kaldı ve yaygınlaştırılmamış oldu. Hatta o dönemin öğretmen el kitapları ve ilgili kaynakları incelendiğinde, iyi düşünülerek hazırlanmış bir eğitim-öğretim teorisinin eksikliği hemen farkedilecektir. Bruner (1960)'in klasikleşmiş olan *The Process of Education* adlı eserinde her ne kadar bu reform hareketini motive edecek bir tarzda olsa da sözünü ettiğimiz teorik boşluğu dolduracak nitelikte değildi. Çünkü bu eser reformcuların ortaya attıkları fikirleri destekleme konusunda yetersizdi ve reformcuların ihtiyacı olan teori ve araştırmayı sistematik bir şekilde destekleyecek nitelikte değildi.

3. Bilginin yapısı oluşturulurken başlangıçta önem verilen öğrenci ve öğretmenin bireysel karakterleri ile ilgili vurgular ileride yeterince yapılmadı veya bu özellikler gözardı edilmeye başlandı. Bu durum neticesinde eğitim-öğretim materyalleri ve yöntemleri, vatandaşların veya öğrencilerin günlük yaşamda karşılaştığı sorunlar, problemler, yapılması gereken görevler ve karar verilmesi gereken konulardan uzaklaşarak reform hareketi öncesindeki duruma döndü.
4. Çoğu reformist tarafından *Örtük Öğretim Programı* çok fazla dikkate alınmadı. Yeni program geliştirilirken cinsiyet, sosyal sınıf veya statü, etnik yapı, din ve dil farklılıkları gibi faktörlere yeterince önem verilmedi. Hemen hemen tamamıyla *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi* toplumun geneli yerine Orta-tabaka Beyaz öğrencileri dikkate aldı. Diğer bütün azınlıklar göz ardı edildi ve azınlıkların hakları ile ilgili konular belirgin bir şekilde toplum içerisinde tartışılmaya başlandığında Sosyal Bilgiler öğretimi buna öncülük edebilecek bir yapıda değildi. Halbu ki John Goodlad (1984) ve diğerleri *Örtük Öğretim Programının* çok güçlü bir etken olduğunu sergileyecek kadar kanıt üretmişlerdi. Bu faktörü gözardı eden program geliştiriciler doğal olarak başarısız oldu. Massialas bu *Örtük Öğretim Programının* önemini vurgulamak için okul içindeki eğitim-öğretimi %90 oranında *Örtük Öğretim Programının* etkisiyle gerçekleştiğini öne sürmektedir (Massialas, 1989).

Massialas (2009)'a göre bir anlamda bu hareket tamamıyla başarısızlıkla sonuçlandı fakat reformcuların ortaya attığı pek çok fikir (özellikle vatandaşlıkla alakalı olan fikirler) halen sosyal bilgiler eğitim ve öğretimi etkilemektedir. Bu hareketten

alınması gereken pek çok ders olduğunu ifade etmektedir. Birincisi eğer program sınıf içi ve içinde yaşanan toplumdaki bağımsız geliştirilirse başarısız olması kaçınılmazdır. Yani üniversite profesörlerinin çocuklar ve gençler için fonksiyonel bir öğretim programı geliştirebilmesi mümkün değildir. Bu fonksiyonel öğretim programının mümkün olabilmesi için öğrencilerin ihtiyaçlarının, problemlerinin, istek ve özelemlerinin göz önüne alınması gereklidir. Bu nedenle bireysel ve toplumsal problemler veya sorunlar sosyal bilgiler programının temelini oluşturur.

Massialas (2009) ayrıca yenilik (inovasyon) için yeterince araştırmanın yapılması gerektiğinin farkına vardıklarını da itiraf etmektedir. Başka bir ifade ile, bir yenilik yaratmak için sınıflarda yapılan araştırmalar ile sürekli desteklenen bir kuramsal altyapının oluşturulması gerekmektedir.

Yaptığı değerlendirmenin sonucunda Massialas, okulların artık gençler ve çocuklar için eskisi kadar güvenilir bir yer olmadığını ve daha büyük sosyal sorunlara karşı öğrencileri koruyamadığını belirtmektedir. AIDS, uyuşturucu, suç, erken yaşta hamilelik gibi konuların artık okul kültürünün bir parçası ve içsel problemleri haline geldiğini söyleyerek bunların görmezlikten gelinemeyeceğini belirtmektedir (2009). İçinde bulunulan zaman diliminin getirmiş olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların farkında olarak gerek geliştirilen yeni programlar gerekse yapılması planlanan araştırmalara ışık tutması açısından günümüz Sosyal Bilgiler Eğitimcilerinin Massialas'ın bu son tespitinden çıkartmaları gereken pek çok ders bulunmaktadır. Bu durumu da göz önüne alarak takip eden bölümde Türkiye'de Sosyal Bilgiler Eğitimi güçlendirmek için vizyon belirlenmesi ve yol haritası niteliğini taşıyan öneriler verilmiştir.

Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öneriler

Sosyal Bilgiler Eğitiminin daha iyi bir seviyeye getirilebilmesi için aslında ünlü Amerikalı filozof J. Dewey'in daha 20. yüzyılın başlarında kaleme aldığı eserinde belirttiği üzere ve pek çok disipline de uygulanabilecek genellikte olan tavsiyesine yer vermekte fayda var. Dewey (1916)'e göre, mevcut şartların sistematik olarak incelenmesi, amaçların önünde engel teşkil edebilecek faktörlerin belirlenmesi ve sorun veya engellerin ortadan kaldırılması için kapsamlı bir çalışma ve planlamanın yapılması gereklidir. Yapılacak bu planlama ile kısa, orta ve uzun vadede ulaşılması gereken

hedefler ve bu hedeflere nasıl ulaşılabileceği özellikle alan eğitimcileri tarafından ortaya konulmalıdır.

Sosyal Bilgiler Eğitiminin amaçlarının ve sorunlarının net bir şekilde ortaya konulmasının yanı sıra öğretimde teori ile pratik arasında dengeli bir sistemin kurulması gerekmektedir (Yılmaz, 2008). Öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı olarak lisans seviyesinde Sosyal Bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunların incelendiği nitel bir çalışmada (Yılmaz, 2009) bu sorunlar dört temel kategoride toplanarak şu şekilde sıralanmıştır: (1) *öğretim elemanları ve öğrenciler*, (2) *öğrenme ortamı ve kaynaklara erişim*, (3) *eğitim sistemi ve politikası*, ve (4) *Sosyal Bilgiler Eğitimi programının planlanması ve uygulanması ile ilgili sorunlardır*. Araştırma bulgularına göre yapılan önerilere dikkat çekilmesi gerektiği gibi benzer nitelikte nitel araştırmalarla çalışmanın evrenini genişletmenin ve nicel türde çalışmalar ile de bulguların desteklenmesinin gerekliliği ifade etmek yerinde olacaktır. Böylece ortaya konulan her bir kategori daha kapsamlı ve derinlemesine ele alınmakla kalmayıp, daha farklı kategorilerin de eklenmesi durumu meydana gelecektir. Bu bulgularla bağlantılı olarak, Sosyal Bilgiler Eğitimcilerinin kuram ile uygulama arasında görülen dengesizliği veya uyumsuzluğu gidermek için çalışmalar yapmaları bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ama, ülkemizde Sosyal Bilgiler Eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır (Yılmaz, 2009). Aslında bu durum Massialas'ın *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketinin ABD'de neden başarılı olamadığı* hususunda yapmış olduğu önemli tespitlerden biri olan yeni hareketin kuramsal temellerinin oluşturulamaması ve ortaya atılan yeni fikirlerin alan araştırmaları ile yeterince desteklenememesi ile paralel olarak düşünüldüğünde ne kadar önemli bir problem olarak karşımızda bulunduğunu ve buna göre tedbirler alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Lisans seviyesinde ortaya konulan bulgularla birlikte lisansüstü ile ilgili de benzer çalışmalar yapılmalıdır. Hali hazırda yapılmış çalışmalar incelendiğinde Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında yapılan lisansüstü araştırmaların gerek incelenen konuların çok çeşitlilik içermemesi ve gerekse bu çalışmaların çoğunun büyük benzerlikler göstererek ulaşılan sonuçların hemen hemen aynı olması da (Tarman, Acun ve Yüksel, 2010; Geçit, 2010; Aksoy vd, 2009; Şahin vd, 2009; Oruç ve Ulusoy, 2008) durumun ciddiyetle ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2004-2005 Öğretim yılında uygulamaya konulan yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hem yapısı hem de dayandığı eğitim felsefesi olarak daha önceki programlardan çok büyük bir değişimi, bir ilerlemeyi ifade etmektedir. Yapılandırmacılık üzerine kurulmuş olan bu program günümüz dünyasında bireylerin Sosyal Bilgiler Eğitimi yoluyla elde etmeleri gerekli olduğu düşünülen bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmayı amaçlamaktadır (Safran, 2004; Ata, 2009).

Ancak burada önemli olan Programın ne getirmeye çalıştığının yanında, öğretmenlerin yeni programı nasıl algıladıkları ve uyguladıkları ile ilgilidir. Başka bir ifadeyle öğretmenlerin 'değişimi' değil mevcut durumu korumayı amaçlayan bir yaklaşım benimsedikleri, bunu gerçekleştirmek için de anlatım ve soru-cevap gibi geleneksel öğretim yöntemlerini kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir (Demircioğlu, 2004). Oysa, Sosyal Bilgiler programları, sürekli olarak değişen ülke ve dünya sorunlarını tanımlayan, anlayan ve çözmek için üzerinde çalışan insanları yetiştirme sorumluluğuna sahip olması gerekmektedir (Öztürk, 2009), tek başına yeterli olmayıp bu programın uygulayıcısı durumunda olan öğretmenlerin de yeteri kadar programın içeriğine ve kuramsal altyapısına sahip olmaları gerekmektedir.

2005'te uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Programı felsefesinin ve getirdiği kuramsal farklılığın, önceden beri geleneksel yaklaşıma göre yetiştirildikleri için derslerini buna göre öğretmeye devam eden öğretmenlerin durumu bir dereceye kadar anlaşılabilir. Ne varki yeni yetiştirilen Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının da Sosyal Bilgilerin kavramlarını, felsefesini ve amaçlarını tam olarak kavrayamadıkları, öğretim ve öğrenme kavramlarının yüzeysel olduğu, öğrenci-merkezli öğretim şemalarının (düşünce yapıları) basit olduğu, ileri düzey düşünme becerilerinin yeterince gelişmediğinin tespit edilmesi (Güven, 2004; Demircioğlu, 2006) dikkatle irdelenmesi gereken önemli sorunlar olarak karşımızda bulunmaktadır.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan programın önündeki en önemli engellerden biri, Sosyal Bilgileri öğretme işini, programı tam olarak anlayamamış öğretmenlerin eline bırakılmış olmasıdır. Bu tür öğretmen profilinin varlığı programın etkili ve başarılı olarak hayata geçirilmesinin önünde çok ciddi bir engel teşkil etmektedir. Yapılan araştırmalar programın ilerlemeci-çağa uygun yapısı ve felsefesine rağmen öğretmen uygulamalarının aynı paralellekle olmadığını göstermektedir (Tuncer, 1998). Aslında uzun bir dönem geleneksel yaklaşım ile öğretmen merkezli bir sisteme

göre yetişmiş eğitimcilerin bir anda Yapılandırmacı yaklaşımın gereklerine uygun bir sistemi uygulamalarını beklemek çok gerçekçi olmayacaktır. Bu da bizi daha önce sözünü ettiğimiz kısa, orta ve uzun vadeli sistematik bir planlama yapılmasının zarurieti noktasına getirmektedir.

Bu planlama dahilinde çok önemle ele alınması gereken ve kapsamlı bir çalışma yapılmasını gerektiren bir diğer sorun, gerek İlköğretim programı gerekse lisans programı için Sosyal Bilgiler Öğretim Programı standartlarının geliştirilmesidir. 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler programı için standartlar geliştirilmesinin gerektiğini vurgulayan ve bu standartların fakültelerde uygulanmasına ilişkin akademisyen, öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerini inceleyen çalışmada, katılımcıların “amaçları davranışa dönüştürmenin gereğine inanmadıkları, amaçların öğrenciye nasıl kazandırılacağı ve bunların nasıl değerlendirileceği konusunda eksiklikleri olduğu” sonucuna varılmıştır (Taş, 2004).

Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştiren kurumların iyi donanımlı akademik kadro ihtiyacının karşılanmasında görülen yetersizliklerin yanısıra, yapılandırmacı yaklaşıma uygun sınıf veya öğrenme ortamının oluşturulmasında da eksiklikler vardır. Eğitim ve Öğretim faaliyetlerinin daha etkili yürütülebilmesi ve çağın gerektirdiği teknolojik gelişmelerin farkında olan ve bunları etkili bir şekilde kullanabilen öğretmen adaylarının yetiştirilebilmesi için altyapısal bir düzenleme gerekmektedir. Bu altyapısal düzenlemenin başında fiziksel mekanların daha işlevsel bir duruma dönüştürülmesi için gerekenler ele alınmalıdır. Sosyal Bilgiler laboratuvarlarının kurulması ve tüm dersliklerin yeniden düzenlenmesi bu bağlamda ele alınması gereken bir konudur (Tarmen, 2010). Fakültelerin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dallarındaki sınıflarda geleneksel anlatım veya sunum yöntemine uygun olarak herkesin dersin hocasına bakmasını sağlayacak bir sınıf oturma düzeni vardır. Sınıfların fiziksel tasarımı, öğrencilerin aktif olmasını, birbirleriyle ve dersin hocasıyla etkileşimini gerektiren grup çalışması ve tartışma gibi yapılandırmacı yaklaşıma dayalı öğrenci-merkezli öğretim yöntemlerinin etkili bir şekilde uygulanmasına imkan vermemektedir. Bu nedenle yukarıda da işaret edildiği gibi dersliklerin oturma düzenine ilave olarak öğretim materyal, araç-gereç ve teknolojileri de yapılandırmacı yaklaşımın gerektirdiği seviyede değildir.

Sonuç ve Öneriler

Bu kısımda gerek ABD’de ortaya çıkan *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketinin* analizi ile edinilen bilgiler ve gerekse Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretimini güçlendirmek için ortaya koymaya çalışılan fikirler doğrultusunda alanı geliştirmek maksadıyla, burada sadece yapılması gerekenler sıralanmakla kalmayıp, bunlardan nelerin yapılmaya başlandığını da belirtilecektir.

Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Eğitimi geliştirmeye yönelik yapılması gerekenler:

- 1- ABD’deki Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) gibi işlevsel ulusal kapsamlı bir Sosyal Bilgiler Eğitimi Birliği (Association) kurulmalı ve tüm sosyal bilimcilerin bu birliğe üye olmaları teşvik edilmelidir. Demokratik ve hiyerarşik olmayan bir yönetim anlayışı benimsenmelidir. Alt komisyonlar kurularak uzmanlık alanları geliştirilerek desteklenmelidir. Böylece aynı alanda araştırma ve çalışma yapan akademisyenler bir araya gelerek ve fikir alışverişini hızlandırarak yeni ortak projeler üretebilmelidir. Bu ihtiyacın giderilmesi yönünde önemli bir adım atılarak *Sosyal Bilgiler Eğitimcileri Birliği* (SBEB) adında bir dernek kurulmuş bulunmaktadır. Liderliğini Prof. Dr. Cemil Öztürk’ün yaptığı ve hepsi Sosyal Bilgiler Eğitiminde uzman olan dernek mensupları dünyada alandaki gelişmeleri takip edecek bilgi ve tecrübeye sahiptirler. Bu da yıllardır giderilmesine ihtiyaç duyulan konular noktasında önemli bir adımdır.
- 2- Aynı zamanda akademik ve bilimsel araştırmaların ve tartışmalarını yapılabilmesi için bir akademik platform olan Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları adı altında bir yayın organı da oluşturulmuş. Bu dernek aracılığı ile tüm alan uzmanlarının bir araya gelerek Türkiye’deki Sosyal Bilgiler öğretiminin çalışma ve araştırma alanları tespit edilerek herkesin mutabık kalabileceği bir çerçeve geliştirilerek alanın sınırları belirlenmeye çalışılacaktır (SBEB, 2010). Bilindiği gibi onlarca yıl benzer sorunları yaşayan ABD bu sorunu NCSS gibi bir birliği kurarak aşabilmiştir. Aslında bu birlik, Massialas’ın işaret ettiği *Yeni Sosyal Bilgiler Hareketi*’ndeki kuramsal altyapının oluşturulamaması sorununu ortadan kaldırmıştır. Hatta tanımı hususunda bile üzerinde geniş katılımlı bir mutabakatın sağlanamadığı “*Sosyal Bilgileri*” net bir

şekilde tanımlayarak alanın sınırlarını ve standartlarını tespit etmiştir. Böylece bu ulusal düzeyde kurulan birlik (NCSS), Sosyal Bilgiler alanında yaşanan kavram karmaşasına son vererek bir anlamda alan uzmanlarının tartışmalarını daha düzeyli ve verimli hale taşıyabilmiştir. Türkiye’de de SBEB ile yapılması planlanan en önemli işlerden birisi ülke çapında geniş katılımlı bir hareket meydana getirerek Sosyal Bilgiler Öğretimi standartlarının oluşturulması ve yaşanan kavramsal karmaşalara son verilmesini sağlamaktır (SBEB, 2010).

- 3- Düzenli bir şekilde her yıl farklı bölgelerde bilimsel toplantılar düzenlenmelidir. Sempozyum, konferans ve çalıştay gibi bilimsel toplantılar, bilimsel bilginin yayılımında olduğu kadar, araştırma ve eğitim-öğretim açısından etkili bir ağ oluşturulması için platform görevi yapacaktır.
- 4- Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin araştırmalarını bu konferanslarda sunma fırsatının verilmelidir.
- 5- Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında bulunan öğretim üyelerini içine alan bir elektronik posta ağının oluşturulması ve Web ortamında Sosyal Bilgiler Eğitimi ile ilgili farklı düşüncelerin rahat bir şekilde tartışılmasına imkan sağlanmalıdır. Yapısal ve Sistemsel sorunlar yukarıda sözünü ettiğimiz konferans, panel veya çalıştaylarda masaya yatırılarak Sosyal Bilgiler Öğretiminin standartları ve sınırları belirlenmelidir. Alanın sınırlarının tepit edildiği bir akademik çerçeveye ihtiyacı olduğu ve bunun için Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)’ün sıkı bir işbirliği yapmalarının gerekliliği anlatılmalıdır.
- 6- Yetişmiş kaliteli insan gücü ile alakalı sorunların nasıl aşılacağı ortaya konulmalıdır.
- 7- Gelenekselci zihniyet veya zihinsel yapının değişmesi için köklü, sistematik ve uzun soluklu bir reform hareketinin planlanması gereklidir.
- 8- Kuram ve Uygulama boyutundaki sorunlara yönelik nitel ve nicel araştırmalar yapılmalıdır.

Yukarıda sıralanan maddelerin her birini kapsamlı bir şekilde irdelenecek araştırmalar ve bu araştırmaların sonuçlarına dayalı planlamalar yapılmalıdır. Sonuç olarak, burada Sosyal Bilgiler Eğitiminin Türkiye’de güçlendirilmesi amacıyla neler

yapılması gerektiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca dünyadaki gelişmeleri yakından takip ederek, yeni bir Sosyal Bilgiler Hareketine Türkiye’de duyulan ihtiyaca dikkatleri çekerek, ülke çapında bilimsel araştırma ve tartışmaların yoğunlaştırılması hedeflenmiştir. Bu nedenle 1960’larda ABD’de başlatılan hareketin analizi yapılarak benzer hatalara düşülmemesi ve planlı bir hareketin başlatılabilmesi hususunda vizyon ve yol haritası belirlenmesi için adım atılmak istenmiştir.

Kaynakça / References

- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 34-47. PegemA: Ankara.
- Aksoy, B., Sönmez, F., Merey, Z. & Kaymakçı, S. (2009). Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin değerlendirilmesi. *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, İstanbul: MEB ve Marmara Üniversitesi.
- Demircioğlu, İ. H. (2004). Tarih ve coğrafya öğretmenlerinin sosyal bilimler öğretiminin amaçlarına yönelik görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi örneği). *Bilgi*, 31,71-84.
- Demircioğlu, İ. H. (2006). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilimler hakkındaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 161-172.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education*. New York: Free Press.
- Engle, S. H. (1960). Decision-making: The heart of social studies instruction. *Social Education*, 24, (7), 301–304.
- Fenton, E. (1991). Reflections on the “new social studies.” *The Social Studies*, 82 (May-June) 84-90.
- Geçit, Y. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimi “Öğretim Programları Konulu Çalışmalar” Üzerine Bir Araştırma”, 9. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20 - 22 Mayıs)*, Elazığ, 50-55.
- Goodlad, J. (1984). *A place called school*. New York: McGraw-Hill.
- Massialas, B.G.(2009). The New Social Studies: Retrospect and Prospect. *The Social Studies*, November/December, 246-250
- Massialas, B. G. (ed.). (1963). The Indiana experiments in inquiry: Social studies. *Bulletin of the School of Education, Indiana University*, 39 (3).

- Massialas, B.G. & Zevin, J. (1967). *Creative encounters in the classrooms: Teaching and learning through discovery*. New York. 1983. Malabar, FL., Robert E. Krieger Publishing.
- Massialas, B.G. & Zevin, J. (1969; 1970). *World history through inquiry, a series of nine books*. Chicago: Randy McNally.
- Massialas, B.G.(1989). The inevitability of issue-centered discourse. *The Social Studies*, 80 (5), 73-75.
- Oruç, Ş. & Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler öğretimi alanında yapılan tez çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 121-132.
- Sosyal Bilgiler Eğitimcileri Birliği (SBEB) (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimcileri Birliği Misyon ve Vizyonu. Retrieved September 12 2010 from <http://www.sosyalbilgiler.org>.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış, Cemil Öztürk (ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 1–28. Ankara: PegemA Yayınları.
- Safran, M. (2004). İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar: Sosyal Bilgiler. *Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5 (54-55).
- Şahin, M., Gögebakan, D. & Duman, R. (2009). Türkiye’deki sosyal bilgiler eğitimi tezleri üzerine bir değerlendirme. IV. *Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, İstanbul: MEB ve Marmara Üniversitesi.
- Tarman, B. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Yeri ve Önemi, R. Turan, A. M. Sünbül, H. Akdağ (ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Tarman, B., Acun İ. & Yüksel, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Eğitimi alanındaki tezlerin değerlendirilmesi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, (3), 725-746.
- Taş, A. M. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimi program standartlarının belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 28-54.
- Yılmaz, K. (2008). Social studies teachers’ views of learner-centered instruction. *European Journal of Teacher Education*, 31(1), 35-53.

Yılmaz, K. (2009). Lisans düzeyinde Sosyal Bilgiler Eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretmen adaylarının görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 31-53.